

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ

Горбач Д. А.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Державний торговельно-економічний університет

Тіньова економіка є глобальним феноменом, що являє собою сукупність економічних відносин, які існують поза офіційними нормами, правилами та державним контролем. Її масштаби, які зазвичай вимірюються як частка від валового внутрішнього продукту (ВВП), є показником ефективності державного управління, рівня корупції та стану законодавчої бази.

Актуальність проблеми тінізації економіки в Україні надзвичайно висока. В умовах повномасштабної війни, коли держава потребує мобілізації всіх фінансових ресурсів для оборони та відновлення, тіньовий сектор становить серйозну загрозу національній економічній безпеці, виводячи з легального обігу мільярди гривень.

Питання тіньової економіки досліджували як українські, так і зарубіжні науковці, аналітики Міністерства економіки України та Національного банку України. У науковій літературі сформувались три основні підходи до розуміння сутності тіньової економіки. Дослідження свідчать, що рівень тінізації є прямим наслідком неефективного державного управління, високої корупції, надмірного податкового тиску та низької довіри бізнесу до держави.

Мета та завдання дослідження - визначити сутність тіньової економіки, охарактеризувати її вплив на економічну безпеку держави та запропонувати напрями її подолання.

Найбільш поширений підхід розглядає тіньову економіку як три взаємопов'язані складові. Перша - це **неофіційна економіка**, яка охоплює легальну, неприховану економічну діяльність, що, проте, не підлягає оподаткуванню та не враховується офіційною статистикою. Це може бути, наприклад, дрібна самозайнятість.

Друга найбільш небезпечна складова - це нелегальна (підпільна) **економіка**, яка включає діяльність, що є протизаконною від самого початку. Прикладами є виробництво та збут заборонених товарів, контрабанда, наркобізнес, фінансове шахрайство.

Третя складова - фіктивна економіка, що включає виробництво цілком легальної продукції або надання дозволених послуг, які свідомо приховуються від влади з метою ухилення від сплати податків, хабарництво. До цієї категорії часто відносять виплату "зарплат в конвертах" та приховування доходів[1].

Показники тіньової економіки в Україні та її масштаби

За даними Міністерства економіки України:

- З 2014 року, відбулася просто революційна детінізація: рівень тіньової економіки знизився з 43% ВВП 2014-го до 32% 2021 року, напередодні війни в 2019 році - рівень тіньової економіки складав 28%.
- в 2022 році Міністерство економіки повідомляло, що у «тіні» може перебувати до 40% економічної активності[2].

За даними НБУ:

- За оцінкою Національного банку України, проведеною у 2020 році, рівень тіньової економіки в Україні становив 23,8 % від офіційного ВВП[3].

Інші дані :

- За даними звіту Ernst & Young (EY) Global Shadow Economy Report 2025, тіньова економіка в Україні становить 19,3% ВВП[4].

Повномасштабна війна внесла суттєві корективи, спричинивши зростання тіньових схем через : масштабне руйнування виробничих потужностей та логістичних ланцюгів, масову внутрішню та зовнішню міграцію робочої сили, використання спрощених податкових режимів, які можуть бути інструментом для приховування доходів, збільшення обсягів операцій у сфері "волонтерської" допомоги, частина яких має неофіційний характер.

Ефективна стратегія боротьби має бути комплексною і включати наступні ключові напрямки : стимулювання економічного зростання та зниження податкового тиску, дерегуляцію та спрощення адміністративних процедур,

посилення боротьби з корупцією, удосконалення законодавчої бази, підвищення рівня життя населення

Тіньова економіка є однією з найгостріших проблем України, що загрожує її економічній безпеці та національному суверенітету. Її високий рівень свідчить про глибокі системні проблеми в державному управлінні, економіці та правовій системі. Боротьба з цим явищем вимагає не лише репресивних заходів, а й створення сприятливих умов для легального бізнесу, підвищення довіри до державних інститутів та ефективної протидії корупції. Лише комплексний та системний підхід дозволить Україні знизити рівень тінізації та забезпечити стабільний економічний розвиток.

Список використаних джерел

1. Ванкович В. Тіньова економіка: сутність, структура, механізми функціонування // Науковий вісник НЛТУ України, 2010. — Режим доступу: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2010/20_5/157_Wankowycz_20_5.pdf
2. Міністерство економіки України. Офіційний сайт / Режим доступу: <https://me.gov.ua/?lang=uk-UA>
3. Національний банк України. Офіційний сайт / Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/doslidjennya-tinovoyi-ekonomiki-v-ukrayini--mayje-chvert-vvp--abo-846-mlrd-griven--perebuvaye-v-tini>
4. Ernst & Young. Global Shadow Economy Report 2025. — Режим доступу: <https://financenews.com.ua/5727-tinova-ekonomika-v-ukraini-stanovyt-19-3-vvp-zvit-ernst-amp-young/>

Науковий керівник: Величко О. В.
кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту
Державний торговельно-економічний університет